

**ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΙΑ:
Λόγος Εναντίον της Αρχής της Τυχειότητας Όπως
Αυτή Λατρεύεται στο Πλαίσιο του Επιστημονισμού**

Δρ Νικόλαος Λάος

Φιλόσοφος – Σύμβουλος Νοσοπολιτικής, Συγγραφέας, μεταξύ άλλων, του βιβλίου *Μεθεξιολογία: Φιλοσοφική Θεολογία και Θεολογική Φιλοσοφία για τη Θέωση της Ανθρωπότητας* (Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος, 2017)

www.nicolaslaos.com

Ορισμένοι οπαδοί της ψευδο-θρησκείας του επιστημονισμού—μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και πανεπιστημιακοί καθηγητές φυσικών επιστημών, όπως, λ.χ., ο Σον Κάρολ (Sean Carroll)—υποστηρίζουν ότι η επιστήμη, συγκεκριμένα, αυτό που οι ίδιοι κατανοούν με τον όρο “επιστήμη” στο πλαίσιο της ψευδο-θρησκείας του επιστημονισμού, βρίσκεται πολύ κοντά στο να μπορεί να εξηγήσει τα πάντα, δηλαδή, ολόκληρο το σύμπαν. Αυτός ο ισχυρισμός δεν είναι τόσο επιστημονικός όσο είναι αντι-θεολογικός, εφόσον στόχος του δεν είναι η ανάπτυξη της επιστήμης, αλλά η καταπολέμηση του Θεού.

Σε άλλο άρθρο μου, έχω εξηγήσει τα επιστημολογικά λάθη του αθεϊστικού επιστημονισμού—το αντίστοιχο λινκ είναι το εξής:

<http://nicolaslaos.com/wp-content/uploads/2017/05/%CE%9D-%CE%9B%CE%AC%CE%BF%CF%82-%CE%A5%CF%80%CE%AD%CF%81-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%98%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82.pdf>

Οι φυσικές επιστήμες μπορούν να προσπελάσουν και να αναλύσουν την ουσία των φυσικών σωμάτων και των χημικών στοιχείων και ενώσεων· με τον όρο “ουσία,” εννοούμε αυτό από το οποίο αποτελείται κάτι. Για παράδειγμα, οι φυσικές επιστήμες μπορούν να εξηγήσουν τα χημικά συστατικά από τα οποία αποτελείται ένα βιβλίο, αλλά οι φυσικές επιστήμες δεν μπορούν να εξηγήσουν το νόημα ενός βιβλίου. Ενώ οι φυσικές επιστήμες μπορούν να εξηγήσουν τη φυσική σύσταση του ανθρώπινου σώματος, δεν μπορούν από μόνες τους να εξηγήσουν τι ακριβώς καθιστά μια πράξη ηθικώς καλή ή κακή. Ενώ οι φυσικές επιστήμες μπορούν να εξηγήσουν τη χημική σύσταση αισθητικών αντικειμένων, π.χ., ζωγραφικών πινάκων, δεν μπορούν αφ’

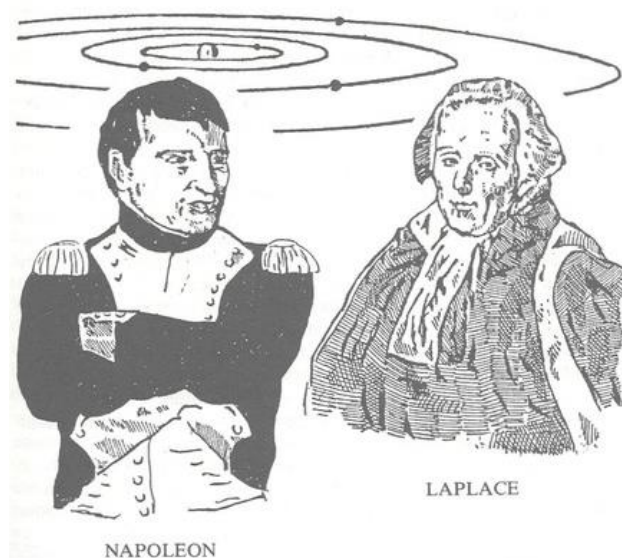
εαυτές οι φυσικές επιστήμες να εξηγήσουν τη συγκίνηση που προκαλούν τα αισθητικά αντικείμενα και, ιδιαιτέρως, δεν μπορούν αφ' εαυτές να εξηγήσουν την αξιολογία των αισθητικών αντικειμένων, δηλαδή, το τι καθιστά για τη συνείδηση κάποιου ένα αισθητικό αντικείμενο ωραίο. Συνεπώς, το σύμπαν, δηλαδή, η ολότητα της πεπερασμένης φυσικής πραγματικότητας, δεν αποτελείται μόνο από εκείνα τα φυσικά αντικείμενα και γεγονότα τα οποία μετρούν οι φυσικές επιστήμες, αλλά περιλαμβάνει και άλλα πράγματα, που υπερβαίνουν τις φυσικές επιστήμες, όπως η "αλήθεια," το "νόημα," οι "αξίες," το "αγαθό," το "κάλλος" κ.λπ. Τη σημασία αυτών των όρων μελετώ στο βιβλίο μου *Μεθεξιολογία: Φιλοσοφική Θεολογία και Θεολογική Φιλοσοφία για τη Θέωση της Ανθρωπότητας* (Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος, 2017).

Επίσης, στο προαναφερθέν βιβλίο μου (σελ. 212), μελετώντας του διαφορετικούς τρόπους του είναι, γράφω τα εξής: "σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, το ον υπάρχει κατά την ουσία του, που αποτελεί τον υλικό τρόπο του είναι, και ο υλικός τρόπος του είναι συμπληρώνεται από τον μορφικό τρόπο του είναι, που οφείλεται στο είδος. Επιπλέον των προαναφερθέντων δύο τρόπων του είναι, ο Αριστοτέλης έχει διακρίνει ακόμη το ποιητικό και το τελικό αίτιο. Για παράδειγμα, ας θεωρήσουμε ένα χάλκινο αγγείο: ο χαλκός είναι το υλικό αίτιο του αγγείου, το μορφικό αίτιο του αγγείου είναι το στοιχείο που το καθιστά αγγείο και όχι, για παράδειγμα, άγαλμα, το ποιητικό αίτιο του αγγείου είναι ο τεχνίτης που το κατασκεύασε, και η χρήση του αγγείου είναι το τελικό του αίτιο και ο σκοπός του . . . Οι προαναφερθέντες τέσσερις τρόποι του είναι δεν είναι οι μοναδικοί . . . ο Αριστοτέλης έχει επίσης διακρίνει το είναι 'δυνάμει' και το είναι 'ενεργεία.' Για να κατανοήσουμε τον δυναμικό τρόπο του είναι και τον ενεργητικό τρόπο του είναι, πρέπει να αποσαφηνίσουμε έναν άλλο τρόπο του είναι, δηλαδή, τη σχέση μεταξύ της ουσίας και της μορφής. Στη γλώσσα της νεωτερικής φιλοσοφίας, η σχέση μεταξύ της ουσίας και της μορφής ονομάζεται δομή του όντος και είναι το πρόγραμμα ενός όντος που τείνει προς μια κατάσταση ολοκλήρωσης και πληρότητας σύμφωνα με το τελικό του αίτιο." Συνεπώς, οι φυσικοί επιστήμονες που περιορίζουν τους τρόπους του είναι μόνο σε εκείνους που υπόκεινται σε ικανοποιητική εξήγηση από τις φυσικές επιστήμες απλώς εκδηλώνουν επιστημολογική αλαζονεία, φιλοσοφική ανοησία και, τελικώς, αντιεπιστημονικό ήθος. Σε αυτήν την επιστημολογική αλαζονεία και σε αυτήν τη φιλοσοφική ανοησία οδηγούνται διότι υπάρχουν ποιοτικές όψεις και διαστάσεις της πραγματικότητας (όπως, λ.χ., η "αλήθεια," το "νόημα," οι "αξίες," το "αγαθό," το "κάλλος" κ.λπ.) και τρόποι του είναι (όπως ο μορφικός τρόπος του είναι, το ποιητικό αίτιο και το τελικό αίτιο) που, από τη φύση τους, υπερβαίνουν την επιστημονική εξήγηση. Όμως, επειδή οι ανωτέρω στάσεις του επιστημονισμού (που είναι μια εκφυλισμένη μορφή επιστημονικής σκέψης) έχουν στόχο τους να καταπολεμήσουν την έννοια του Θεού, οδηγούν τους επιστήμονες που τις υιοθετούν σε φιλοσοφικώς ανόητους και, άρα, ουσιαστικώς αντιεπιστημονικούς ισχυρισμούς.

Το Λαπλασιανό αθεϊστικό σκεπτικό

Περί το 1802, έλαβε χώρα ένας διάλογος μεταξύ του Γάλλου αυτοκράτορα Ναπολέοντα Βοναπάρτη και του Γάλλου μαθηματικού, φυσικού και αστρονόμου Πιέρ-Σιμόν Λαπλάς (Pierre-Simon Laplace), στο πλαίσιο του οποίου ο δεύτερος είπε στον πρώτο ότι ο "Θεός" δεν αποτελούσε πλέον μια αναγκαία "υπόθεση" στην ουράνια μηχανική. Η Νευτώνεια μηχανική οδήγησε τον Λαπλάς στο να πιστεύει ότι ολόκληρο το σύμπαν μπορούσε να περιγραφεί από μια κοσμική εξίσωση της εξής (διανυσματικής) μορφής: $F(\mathbf{x}) = d\mathbf{x}/dt$. Εξ ου και ο Λαπλάς υπερηφανεύθηκε ότι, δεδομένων αυτών των αιτιωδών νόμων και των αρχικών συνθηκών του σύμπαντος σε κάθε χρονική στιγμή, θα μπορούσε, κατ' αρχήν, να προβλέψει όλο το μέλλον με όλες του τις λεπτομέρειες. Όταν ο Ναπολέων ρώτησε τον Λαπλάς, "Ποιος είναι ο ρόλος του

Θεού στο σύστημά σου;”, ο Λαπλάς, συγγραφέας ενός φημισμένου πεντάτομου βιβλίου με τίτλο *Ουράνια Μηχανική (Mécanique Céleste)*, απάντησε, “Άρχοντά μου, δεν έχω ανάγκη αυτήν την υπόθεση.”

Αριστερά: ένα σκίτσο που εικονίζει την ανέκδοτη ιστορία περί του διαλόγου μεταξύ του Ναπολέοντα Βοναπάρτη και του Λαπλάς, από το βιβλίο του Αμερικανού φυσικού και χημικού Τζορτζ Σκοτ (George P. Scott) με τίτλο *Atoms of the Living Flame: An Odyssey into Ethics and the Physical Chemistry of Free Will* (Lanham, Maryland: University Press of America, 1985, σελ. 73).

Η προαναφερθείσα δήλωση του Λαπλάς απορρέει από μια θεμελιωδέστερη υπόθεσή του, σύμφωνα με την οποία ο Θεός αποτελεί ένα μεταξύ των πολλών αιτίων του σύμπαντος. Με άλλα λόγια, για τον Λαπλάς, ο Θεός, ως έννοια, είναι μια από τις πολλές αιτιώδεις αρχές του σύμπαντος, η οποία, σε αντίθεση με άλλες αιτιώδεις αρχές, δεν είναι αναγκαία στο κοσμολογικό του μοντέλο. Σύμφωνα με τον Λαπλάς, το σύστημα ουράνιας μηχανικής που διαμόρφωσε είναι αυτεξήγητο (κατανοητό αφ' εαυτού) και, άρα, δεν έχει ανάγκη ένα θείο αίτιο.

Φυσικοί επιστήμονες όπως ο Λαπλάς και ο Σον Κάρολ, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον προαναφερθέντα Λαπλασιανό ισχυρισμό για να δικαιολογήσουν τον αθεϊσμό, δεν κατανοούν τι ακριβώς εννοούν οι συνειδητοποιημένοι και καλλιεργημένοι βιβλικοί θεολόγοι όταν χρησιμοποιούν τον όρο ‘Θεός.’ Ο Θεός δεν είναι ούτε ένα ον μεταξύ των πολλών όντων, ούτε μια αιτιώδης αρχή μεταξύ των πολλών αιτιωδών αρχών του σύμπαντος και των όντων που υπάρχουν σε αυτό, ούτε υπάρχει, γενικότερα, οποιαδήποτε *ουσιώδης* συνάφεια μεταξύ του Θεού και του σύμπαντος. Ο Θεός δεν είναι καν το “υπέρτατο ον,” αλλά είναι η πηγή τού είναι των όντων, και οι λόγοι-νόμοι του σύμπαντος και των όντων που υπάρχουν σε αυτό δεν είναι αυθύπαρκτες λογικές *ουσίες*, δηλαδή, δεν αποτελούν ουσιώδη χαρακτηριστικά του Θεού, δεν διέπουν καταναγκαστικά τον θείο νου, αλλά, όπως έχει τονίσει ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής, αποτελούν θεία *θελήματα* (για περισσότερη και συστηματική μελέτη αυτού του θέματος, βλ. το βιβλίο μου *Μεθεξιολογία: Φιλοσοφική Θεολογία και Θεολογική Φιλοσοφία για τη Θέωση της Ανθρωπότητας*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος, 2017, κεφάλαιο 3). Συνεπώς, το ότι κανένα σύστημα κοσμολογικών εξισώσεων δεν αποδεικνύει την αναγκαιότητα του Θεού αποτελεί επιβεβαίωση της απόλυτης υπερβατικότητας της θείας ουσίας και της απόλυτης ελευθερίας του Θεού, διότι, εάν ο Θεός “χώραγε” σε οποιοδήποτε λογικό-φυσικό μοντέλο του κόσμου, δεν θα ήταν τέλειος Θεός, αλλά θα ήταν μόνο μια μεταξύ διαφόρων αιτιωδών αρχών του σύμπαντος, και, τελικώς, η ουσία του Θεού θα συμφύρονταν με την ουσία του κόσμου, ή τουλάχιστον θα υπήρχε μέσα στον κόσμο, έστω και ως μια άκτιστη ουσία (άκτιστη, αλλά παρ' όλα αυτά μέσα στον κόσμο).

Για εμάς τους Ορθόδοξους Χριστιανούς θεολόγους, ο Θεός συνδέεται με τον κόσμο, όχι μέσω της ουσίας Του, αλλά μέσω του θελήματός Του. Στο επίπεδο της ουσίας, ο Θεός και ο κόσμος είναι απολύτως διακεκριμένοι μεταξύ τους, εφόσον, άλλωστε, η ουσία του Θεού είναι άκτιστη, ενώ η ουσία του κόσμου είναι κτιστή (βλ. Νικόλαος Λάος, *Μεθεξιολογία: Φιλοσοφική Θεολογία και Θεολογική Φιλοσοφία για τη Θέωση της Ανθρωπότητας*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος, 2017, κεφάλαια 2 και 3). Επίσης, ενώ λέγουμε ότι ο Θεός Νους (Πατέρας) γεννά τον Θεό Λόγο (Υιό), και, άρα, λόγω της γέννησης, ο Θεός Πατέρας και ο Θεός Υιός είναι ομοούσιοι μεταξύ τους (εφόσον ο γεννήτωρ έχει την ίδια ουσία με το γεννώμενο από αυτόν), λέγουμε ότι ο Θεός *έκτισε* ή *δημιούργησε* (και όχι γέννησε) τον κόσμο, ακριβώς για να τονίσουμε τη διαφορά της ουσίας του Θεού από την ουσία της κτίσης (ο δημιουργός δεν έχει την ίδια ουσία με το δημιούργημά του, π.χ., ο ωρολογοποιός δεν έχει την ίδια ουσία με τα ρολόγια που δημιουργεί).

Το ζήτημα της ενδεχομενικότητας

Με τον όρο ενδεχομενικότητα (contingency), αναφερόμαστε σε όντα και γεγονότα που δεν είναι αυτεξήγητα, δηλαδή, δεν περιέχουν εντός του ίδιου του εαυτού τους τον λόγο της ύπαρξής τους. Για παράδειγμα, ο άνθρωπος είναι ένα ενδεχομενικό ον, επειδή αναπνέει, τρώγει, πίνει και έχει γονείς, και, άρα, το είναι του δεν είναι αυτεξήγητο, αλλά προέρχεται από άλλα αίτια. Εξ ου και, για να εξηγήσουμε την ύπαρξη ενός ανθρώπου, πρέπει να αναζητήσουμε εξωτερικά αίτια. Αυτά τα αίτια, με τη σειρά τους, διαπιστώνεται ότι είναι ενδεχομενικά αίτια· πράγματι, ο αέρας που αναπνέουμε, οι τροφές που τρώγουμε, τα ποτά που πίνουμε και οι γονείς μας αποτελούν ενδεχομενικά αίτια, εφόσον κι αυτά τα αίτια προήλθαν από άλλα αίτια. Γι' αυτόν τον λόγο, είμαστε υποχρεωμένοι να αναζητήσουμε περαιτέρω αίτια. Αυτή η διαδικασία προσφυγής σε ενδεχομενικά αίτια στο πλαίσιο της προσπάθειάς μας να εξηγήσουμε τη δική μας ενδεχομενικότητα δεν μπορεί, λογικώς, να συνεχίζεται επ' άπειρο, διότι, αν συνεχίζεται επ' άπειρο, τότε δεν μπορούμε να εξηγήσουμε τίποτε και απλώς αναβάλλουμε επ' άπειρο την εξήγηση. Η προαναφερθείσα διαδικασία πρέπει, λογικώς, να τελειώνει σε κάποια πραγματικότητα η οποία δεν είναι ενδεχομενική και της οποίας η φύση είναι πηγή κάθε ουσίας και δεν έχει λάβει το είναι από κανένα εξωτερικό αίτιο. Με αυτό το σκεπτικό, του οποίου η πρώτη μορφή διατυπώθηκε από τον Αριστοτέλη και το οποίο τελειοποιήθηκε από τους μεσαιωνικούς Έλληνες ησυχαστές, συνειδητοποιούμε ότι η πίστη στον Θεό δεν είναι παράλογη και ότι μόνο στον Θεό βρίσκεται φυσική ανάπαυση ο νους του ανθρώπου.

Στη ζ' εκατοντάδα του, ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής γράφει: “Ο Θεός, ο Οποίος έδωσε με σοφία ύπαρξη στη φύση και έβαλε μέσα στις δυνατότητες των λογικών ουσιών μυστικά τη γνώση Του, έβαλε και σε εμάς τους ανθρώπους, ως μεγαλόδωρος Κύριος, φυσικό τον πόθο και τον έρωτα προς Αυτόν, συμπλέκοντας μαζί και τη δύναμη του λογικού. Έτσι θα μπορέσουμε να μάθουμε εύκολα τους τρόπους της εκπλήρωσης αυτού του πόθου και να μη αποτύχουμε από σφάλμα μας μέσα σε εκείνο που αγωνιζόμαστε να επιτύχουμε.” Καθώς κινούμαστε λοιπόν σύμφωνα με τον προαναφερθέντα πόθο, και καθώς ο νους μας έχει ως φυσικό ιδίωμά του το “επ' άπειρο,” ή “αεί,” δηλαδή, μεταβαίνει από νόημα σε νόημα, παρακινούμαστε να αναζητήσουμε την πραγματική αλήθεια, δηλαδή, τη φανέρωση του πραγματικού ποιητικού και τελικού αιτίου των όντων και των πραγμάτων του κόσμου, και θα αποτελούσε οντολογική υποβάθμιση και παγίδευση του νου μας το να σταθμεύσουμε και να καθηλωθούμε νοητικώς σε ένα ενδεχομενικό αίτιο, παραιτούμενοι από το “αεί.”

Συμπερασματικώς, ο Θεός δεν είναι μια επιμέρους αιτιώδης αρχή μεταξύ διαφόρων αιτιωδών αρχών, δεν είναι ένα στοιχείο ενός μηχανιστικού συστήματος, αλλά αποτελεί

την απάντηση στο ερώτημα “γιατί υπάρχει κάτι και όχι μόνο το τίποτε” και στο ερώτημα “ποιο είναι το τέλος (δηλαδή, ο σκοπός) του κόσμου;”, η, με άλλα λόγια, “τι είναι αυτό που εξηγεί το είναι των ενδεχομενικών όντων και γεγονότων;”

Πράγματι, πολλοί φυσικοί επιστήμονες, ακόμη και αθεϊστές, αναγκάζονται συχνά, έστω και εμμέσως, να παραδεχθούν τουλάχιστον τη λογική εγκυρότητα της ανωτέρω συλλογιστικής περί ενδεχομενικότητας. Για να αποφύγουν την κατάληξη στον Θεό μέσω της ανωτέρω συλλογιστικής περί ενδεχομενικότητας, οι αθεϊστές και υλιστές επιστήμονες, κάνοντας μια καταχρηστική προσφυγή σε Έλληνες Προσωκρατικούς φιλοσόφους και σε πορίσματα της κβαντικής φυσικής, υποστηρίζουν ότι το αίτιο των αιτίων, δηλαδή, το ποιητικό και τελικό αίτιο του σύμπαντος, είναι η ύλη, ή η ενέργεια, ή ένα αενάως κυμαινόμενο (εναλλάξ επεκτεινόμενο και συρρικνούμενο) σύμπαν. Όμως, με αυτόν τον τρόπο, παραλογίζονται για τον εξής λόγο: αν υποστηρίζεις ότι το αίτιο των αιτίων (δηλαδή, το ποιητικό και τελικό αίτιο) της ενδεχομενικότητας είναι η ίδια η ύλη, τότε διαπράττεις σοβαρό λογικό σφάλμα, επειδή η ύλη, από την ίδια τη φύση της, βρίσκεται σε διαφορετικές καταστάσεις, σε διαφορετικούς σχηματισμούς. Η φύση χαρακτηρίζεται από ουσιότητα, και πρέπει να εξηγήσουμε γιατί η ύλη βρίσκεται σε διαφορετικούς σχηματισμούς, ανάλογα με την περίπτωση που κάθε φορά εξετάζουμε. Η εκάστοτε κατάσταση ενός υλικού σώματος δεν είναι αυτεξήγητη, αλλά μας υποχρεώνει να προσφύγουμε σε ένα εξωτερικό αίτιο. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της ενέργειας, η οποία, ως όρος, χρησιμοποιείται συχνότερα σε σύγχρονα κοσμολογικά συγγράμματα, αντί του όρου ύλη. Η ενέργεια βρίσκεται σε διαφορετικές καταστάσεις και διαφορετικούς σχηματισμούς, και, γι’ αυτό, υποχρεούμαστε να επικαλεστούμε ένα εξωτερικό αίτιο κάθε φορά που επιχειρούμε να εξηγήσουμε γιατί ισχύει μια περίπτωση και όχι μια άλλη. Ομοίως, το να προσφύγουμε στο σύμπαν συνολικώς, θεωρώντας το ως ένα αιώνιο κυμαινόμενο (εναλλάξ επεκτεινόμενο και συρρικνούμενο) όλον, αποτελεί ένα ακόμη λογικό σφάλμα, εφόσον έτσι απλώς επαναδιατυπώνουμε τα προαναφερθέντα λογικά σφάλματα περί ύλης και ενέργειας σε μεγαλύτερη κλίμακα. Γιατί το σύμπαν επεκτείνεται ή συρρικνώνεται; Γιατί το κυμαινόμενο (κβαντικό) κενό βρίσκεται σε αυτήν την κατάσταση διακύμανσης και όχι σε άλλη; Αυτά τα ερωτήματα δεν μας επιτρέπουν να δεχθούμε ότι το σύμπαν είναι αυτεξήγητο. Γενικώς, όποτε προσφεύγουμε στην ύλη, στην ενέργεια, ή σε ένα κυμαινόμενο (εναλλάξ επεκτεινόμενο και συρρικνούμενο) σύμπαν, προσφεύγουμε σε ένα ενδεχομενικό αίτιο.

Η αλήθεια του σύμπαντος υπερβαίνει το σύμπαν καθ’ εαυτό, και σίγουρα καμιά επιστημονική θεωρία, στον βαθμό που είναι επιστημονική, δεν μπορεί να αποδείξει την ανυπαρξία (ούτε την ύπαρξη) του Θεού (για μια συστηματική μελέτη, βλ. το βιβλίο μου *Μεθεξιολογία: Φιλοσοφική Θεολογία και Θεολογική Φιλοσοφία για τη Θέωση της Ανθρωπότητας*, Αθήνα: Εκδόσεις Διάυλος, 2017).